

ایستاد هفت

سال سی و ششم، شماره سوم
مرداد و شهریور ۱۴۰۴
ISSN:1023-7992

دوماهنامه نقد کتاب، کتاب‌شناسی و
اطلاع‌رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی

۲۱۳

چو یا جهانبخش | رسول جعفریان | سیدعلی میرافضلی | سیدرضا باقریان موحد | عبد الجبار رفاعی / محمد سوری
زهرا آقابابایی خوزانی | سیدعلی کاشفی خوانساری | مهدی عسگری | حمیدرضا تمدن | امید حسینی نژاد | حیدر عیوضی
اریا طبیب‌زاده | رقیبه فراهانی | میلاد بیگدلو | سید احمد رضا قائم‌مقامی | مجید جلیسه | علی راد
محمد شمسواری | عارف نوشاهی / شیوا امیرهدایی | مریم حسینی | علی نیک‌زاد | سیدعلی موسوی
غلامحسین خدری | علی ایمانی ایمانی | علی کاملی | فرهاد طاهری | سهیل یاری گل‌دژه | امید طبیب‌زاده | سید محمد عمادی حائری

مگر ز مضر به گنجان «بشیر» می‌آید | مقتل الحسین (ع) ابو حاتم، محمد بن حبان بسنی (م ۳۵۴)

رباعیات شهر آشوب حسن دهلوی | معرفی نشریه اتاق آبی

از نگاه عربی: منتفکران معاصر ایران و جهان عرب (۲) | از ازدواج تا طلاق: روی و پشت یک سند

روابط قصه‌گویان دینی و حاکمان سیاسی | امامزاده حضرت شاه‌زندو (ع)

محمد عابد الجابری و نقد عقلانیت عربی | خراسانیات (۶) | آینه‌های شکسته (۱۰)

یادداشت‌های لغوی و ادبی (۵) | اشعار تازه‌یاب از شاعران دوره قاجار با استناد به نشریات آن عصر

نویشتگان (۱۴) | یادداشت‌های شاهنامه (۸) | چاپ‌نوشت (۲۰) | از شیعه علی (ع) تا دین علی (ع)

طومار (۱۲) | قصص الأنبياء در میراث اسلامی | المستخلص

تحفة البرره مجدالدین بغدادی در آثار شمس‌الدین محمد الأطعانی | کتابخانه یعنی غنای زنده زاینده

نقد ترجمه فارسی مابعدالطبیعه ارسطو اثر شرف‌الدین خراسانی

مروری بر تخلفات گسترده در پژوهش | تحلیل روشمند ادعاهای انتحال در حوزه فلسفه اسلامی

نکته، حاشیه، یادداشت

پیوست‌آینه پژوهش: سلسله‌مباحث نظری در باب تاریخ ادبیات، براساس آرای رینه وِلک (۲)

♦ در میانه حکایت و تصحیف

مشروطه در تاجکستان

(یاد خاطر عزیز آزادی خواهی گمنام و مشروطه طلب پس از صد و نوزده سال از انقلاب مشروطیت ایران)

فرهاد طاهری

| ۶۲۵ - ۶۳۱ |

۶۲۵

آینه پژوهش | ۲۱۳

سال ۳۶ | شماره ۳

مرداد و شهریور ۱۴۰۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

در بررسی و تحلیل وقایع انقلاب مشروطه، به نظرمی آید که توجه منابع دست اول در خصوص این رویداد بسیار تاثیرگذار در تاریخ سیاسی و فرهنگی واجتماعی ایران معاصر، عمدتاً معطوف به خاستگاه های اصلی آن جنبش شده است. تهران، آذربایجان، گیلان، کرمان، و اصفهان از جمله مناطقی است که سرگذشت و تحولات مشروطه خواهی در آنجاها در مطمح نظر پژوهشگران انقلاب مشروطه قرار گرفته است. در واقع می توان گفت آثاری چون تاریخ انقلاب مشروطیت ایران نوشته مهدی ملک زاده و تاریخ مشروطه ایران کسروی و تاریخ بیداری ایرانیان ناظم الاسلام کرمانی و.. به یک معنی روایتگر مشاهده نگر یا مطلع از وقایع انقلاب مشروطه در هریک از خاستگاه های این انقلاب است. اما شاید به آثار فرهنگی واجتماعی انقلاب مشروطه در روستاها و شهرهای دور افتاده از احوال سیاسی ایران آن روزگار، تاکنون بندرت توجه شده است. یکی از این روستاها، روستای «سیادین» دوره قاجار و «تاکستان» در دوره رضاشاه پهلوی است. تنها منبع مستند درباره احوال و آثار مشروطه در تاکستان، گفته ها و خاطرات و اسناد میرزا علی محمد طاهری (اردیبهشت ۱۲۷۴ - بهمن ۱۳۶۵) نخستین آموزگار اداره معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه قزوین در سیادین است. میرزا علی محمد طاهری همچون راوی چگونگی استقبال مردم قریه سیادین از موبک همایونی، محمدعلی شاه، پس از درگذشت مظفردالدین شاه قاجار (جمادی الثانی ۱۳۲۴ / دی ماه ۱۲۸۵) در مسیر سفر او از تبریز به سوی تهران است. سیادین بر سر راه بود و اهالی این روستا بنا به خاطره میرزا علی محمد طاهری از کودکی اش، در دوسوی راه گذر و سفر محمدعلی میرزا که می رفت در تهران بر تخت بنشیند، به استقبال و بدرقه اش رفته اند. پس از به توپ بستن مجلس (۲۳ جمادی الاولی ۱۳۲۶) و آزار شماری از آزادی خواهان، عده ای به ناچار از تهران متواری شدند. یکی از آنان، میرزا غلامعلی خان وهّاجی بود که به سیادین گریخت. سرگذشت وهّاجی در سیادین در «خاطرات یک نفر آموزگار» نوشته میرزا علی محمد طاهری این گونه آمده است: «در سال ۱۳۲۷ق [۱۲۸۸ خورشیدی] آقای میرزا حسین خان ثقفی تهرانی، نایب الحکومه سیادین بود. او به منظور تربیت و تعلیم دو نفر پسرانش (علی اکبر آقا و علی اصغر آقا) در تاکستان، مدرسه ملی تأسیس نمود. آقای میرزا غلامعلی خان وهّاجی، تربیت شده مدرسه دارالفنون تهران، مدیری و آموزگاری این مدرسه را به عهده داشت. مردم تاکستان از فرستادن اطفال خود به آن مدرسه خودداری می کردند؛ زیرا روش تدریس آن مدرسه را ندیده و نشنیده بودند و از نظر مکتب خانه های قدیمه، آنجا را خارج از آداب و رسوم اسلامی می شمردند... پدرم، حاج باقر سواد نداشت ولی روشنفکر و دوربین بود. به شایعات عوام فریبی مردم تسلیم نبود. بلکه مخالف بود... در پاییز

۱۳۲۸ ق [۱۲۸۹ خورشیدی].. پدرم مرا را به آن مدرسه معرفی کرد. تا آخر اسفند همان سال، به حدود پنج ماه در آن مدرسه تحصیل کردم. تاریخ و جغرافیا و حساب و هندسه و چهار عمل اصلی جمع، تفریق، ضرب و تقسیم را فراگرفتم. همکلاسان من عبارت بودند از: میرزا اسماعیل طاهری، حاجی عزت الله رحمانی، میرزا محمود صمدی، یدالله پسر حاجی کلانتر، عربعلی جلیلود، حاجی آقا پسر نورالله، به علاوه پسران حاج حسین ثقفی و سعید غلام سیاه.... در سال ۱۳۳۰ [۱۲۹۱ خورشیدی] آن مدرسه منحل شد و آقای وهاجی و حاجی میرزا حسین خان ثقفی تاجکستان را ترک فرمودند....» (طاهری، ص ۷-۸).

در جای جای «خاطرات یک نفرآموزگار» البته حس قدر شناسی بسیار صمیمانه از آن آموزگار آزادی خواه و مشروطه طلب مشهود است. همچنین سرگذشت نویسنده «خاطرات یک نفرآموزگار»، از روزهای نخست تحصیل در محضر غلامعلی خان وهاجی تا آخرین روزهای خدمت در وزارت فرهنگ (۱۲۸۹ تا ۱۳۳۷ خورشیدی) بخوبی، گویای این حقیقت کتمان ناپذیر است که شیوه معلمی و منش شخصیت غلامعلی خان وهاجی، بی تردید مهمترین عامل پی ریزی نظام نوین آموزش و پرورش در منطقه تاجکستان بوده است. شاگردی که میرزا غلامعلی خان وهاجی تربیت کرد بعدها چون او کوششگری شیفته و خستگی ناپذیر و خلاق در عرصه آموزش و پرورش شد. او در سخت ترین دوران پرتلاطم و قحطی ایران در اواخر قاجار و اوایل دوره پهلوی در بلاد گیلان و خمسه و قزوین به تعلیم و تربیت همت گماشت و چندین مدرسه در کیسُم آستانه اشرفیه، عاشق حصار و آفچه کند تاجکستان، از پته دزه و گلنجین خرقان شرقی، و صائین قلعه خمسه (زنجان) تأسیس کرد. (طاهری، صفحه هشت تاده).

تصویری دیگر از شخصیت وهاجی و سرانجام دوران آموزگاری و خدمت او در وزارت فرهنگ بنا به گزارشی در مجله آموزش و پرورش (آذر ماه ۱۳۲۸ خورشیدی) این گونه روایت شده است:

«غلامعلی وهاجی پیش از انقلاب مشروطیت، مدتی در مدرسه دارالفنون تحصیل کرده و هنگامی که مشروطه طلبان مورد تعرض و آزار مستبدان قرار گرفتند با جمعی از آزادی خواهان به سیادین قزوین متواری گردید و در آنجا مدرسه حسینیه را به کمک و مساعدت مرحوم حاجی حسین خان، نایب الحکومه، تأسیس کرد. شش ماه بعد، در اثر مخالفت و کارشکنی عده ای مردم آشوب طلب و نادان که به لباس روحانیت در آمده بودند ناچار به تهران مراجعت نمود و مدت ها در مدارس اسعدیه، اتحادیه، وطن، قدس، اقدسیه، اشراف به تدریس اشتغال ورزید و از آن پس، مأمور شد برای سرکشی و تهیه وسائل بسط و توسعه مؤسسات فرهنگی به استرآباد

عزیمت نماید. پس از معاونت هم در دبستان و دبیرستان تدبیر به تدریس پرداخت. وهاجی از سال ۱۳۰۱ شمسی، خدمات فرهنگی خود را در دبستان های دولتی اشراف، ناصر خسرو، فرهنگ، سنایی دنبال کرده و اکنون [در ۱۳۲۸ خورشیدی] بیست سال تمام است که اداره دبستان ترقی سپرده به اوست و گرچه از این نظر که قدر خدماتش به درستی شناخته نگردیده و به فراخور رنج هایی که در راه پیشرفت آموزش و پرورش نوجوانان و سالمندان تحمل نموده نواخته نشده است تا اندازه ای متأثر و اندوهگین می باشد با وجود این، چون جداً معتقد است که خدمت به فرهنگ و کوشش در پیشرفت اجتماع در هر حال و در تمام شرایط از وظایف حتمی مردمان شرافتمند و پاک نژاد است، دقیقه ای از آموختن و پرورش دادن محصلین باز نمی ایستد و لحظه ای غفلت روا نمی دارد. دبستان ترقی هم اکنون [۱۳۲۸ خورشیدی] از آموزشگاه های خوب پایتخت است که متجاوز از ۷۰۰ دانش آموز در آنجا تحصیل علم و ادب می کنند. (مجله آموزش و پرورش، آذر ماه ۱۳۲۸ به نقل از طاهری، ص ۸۳-۸۴).

ادای احترام به شخصیت میرزا غلامعلی خان وهاجی و قدرشناسی از این آموزگار مشروطه طلب که بی هر گفت و بحثی او را باید بنیان گذار واقعی آموزش و پرورش نوین تاجکستان دانست مهمترین سببی بود تا انتشار کتاب دیرینه یادگار میرزا علی محمد طاهری به روح بلند او تقدیم شود:

با یاد اندوه زای بزرگ آموزگار گمنام و رفته از یادهای تاجکستانیان؛

آموزگار وطن پرست شیفته آزادی و آگاهی به روزگار استبداد و مشروطه خواهی؛

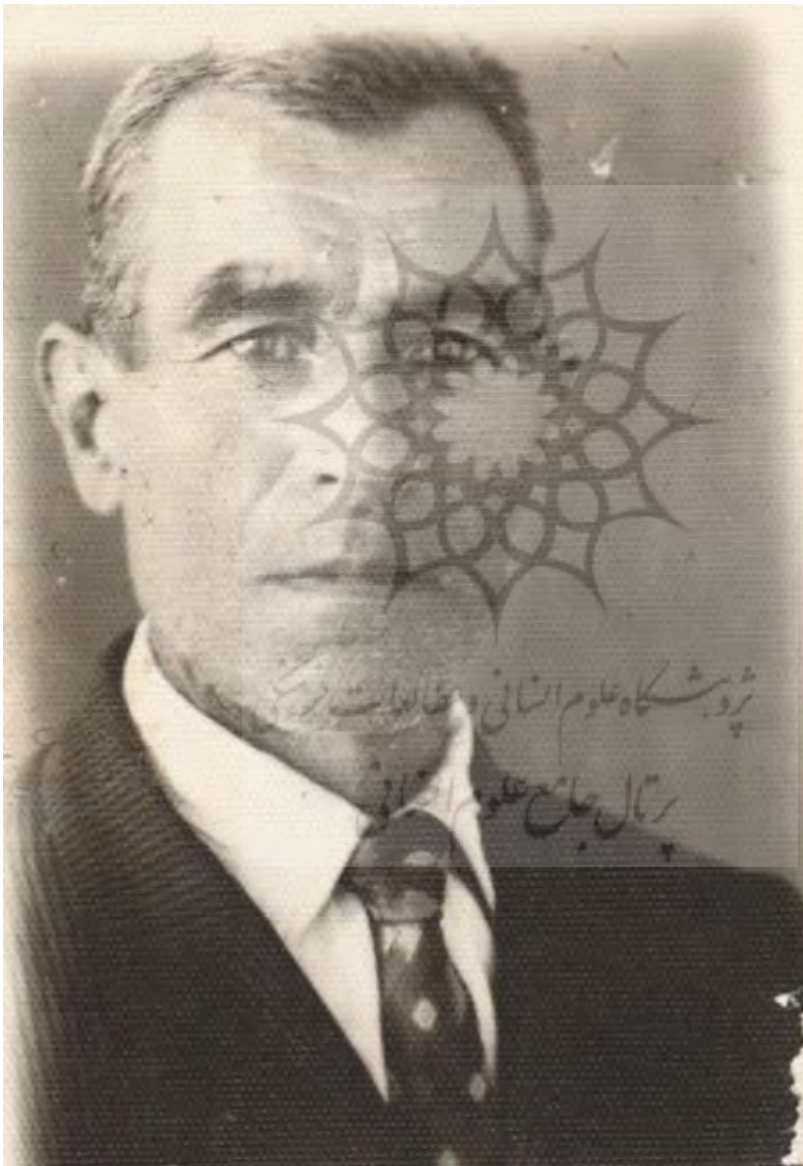
آن یگانه آموزگار میرزا علی محمد طاهری؛

زنده یاد میرزا غلامعلی خان وهاجی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

منابع

طاهری، میرزا علی محمد، دیرینه یادگار، تدوین، تعلیقات و پیشگفتار: فرهاد طاهری، تهران، نشر سپهر خرد (در آستانه انتشار)

۶۳۰

آینه پژوهش | ۲۱۳
سال ۳۶ | شماره ۳
مرداد و شهریور ۱۴۰۴

۶۳۱

آینه پژوهش | ۲۱۳
سال ۳۶ | شماره ۳
مرداد و شهریور ۱۴۰۴